

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De Theatro Motivarum, Motivation: In Search of Essentials. Research on a Theoretical Model of the Process of Motivation and on Critical Determinants of Interference

Mennes, M.A.

Citation

Mennes, M. A. (2016, June 14). *De Theatro Motivarum, Motivation: In Search of Essentials. Research on a Theoretical Model of the Process of Motivation and on Critical Determinants of Interference*. Amsterdam University Press, Amsterdam. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/39174>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/39174>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/39174> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Mennes, M.A.

Title: De Theatro Motivarum, Motivation: In Search of Essentials. Research on a Theoretical Model of the Process of Motivation and on Critical Determinants of Interference

Issue Date: 2016-06-14

Summary in Dutch

De Theatro Motivarum: Motivation, in Search of Essentials

Motivatie: de Zoektocht naar een Algemeen Model

Proefschrift over een Algemeen Verklarend Model van Motivatie en Belangrijkste Determinanten om Motivatie aan te Sturen

Samenvatting

Nooit eerder zijn we beter geïnformeerd geweest over de wereld waarin we leven. We weten 'within minutes' als in Parijs een aanslag wordt gepleegd, of een offensief in een oorlog wordt ingezet, wanneer een kind verdrinkt en zijn foto, liggend op z'n knietjes, de wereld rondgaat en publieke verontwaardiging luidkeels via media wordt geventileerd. De wereld is een dorp geworden. En je zou verwachten dat vanuit een dergelijke, efficiënte en breed gedragen informatievoorziening, sociale onrust, onrechtvaardigheid, armoede, ellende, snel de wereld (letterlijk) uit zou zijn geholpen.

Maar niets is minder waar.

Waarom doen we de dingen die we doen? Waarom persisteren we, vaak tegen beter weten in, in gedrag dat onrust, onrechtvaardigheid, armoede, discriminatie in de hand werkt? Het vakgebied dat zich binnen de wetenschap bezighoudt met dergelijke vraagstukken wordt vanuit de literatuur aangeduid met het begrip 'Motivatie'. Wat brengt een mens tot handelen? Wat is de oorzaak, wat zijn drijfveren? Maar ook: hoe gaan we om met de uitkomst van dat handelen, met succes en falen, met satisfactie en frustratie? Een uitermate breed vakgebied, waarbinnen dan ook veel is gepubliceerd en bijna honderd jaar onderzoek is verricht.

Vanuit de gedachte dat al dat handelen voortkomt uit Motivatie, zijn resultaten tot op heden zeer bescheiden, wanneer je kijkt naar de impact die kennis over Motivatie gehad had kunnen hebben op tolerantie, rechtvaardigheid, welvaart, stabiliteit en wederzijds begrip, om maar een paar te noemen.

Dit proefschrift heeft de ambitie om bij te dragen aan hernieuwde kennis op het gebied van Motivatie. De aanpak in dit proefschrift is een andere dan meestal gebruikelijk is in sociaal wetenschappelijk onderzoek.

In een meer 'traditionele' benadering wordt een hypothese gesteld, veelal gebaseerd op voorafgaand onderzoek, om deze vervolgens in empirisch onderzoek te toetsen. Deze zogeheten 'hypothetico-deductive approach', destijds ingezet door Popper (1959, 1963), heeft het voordeel dat bevindingen doorgaans robuust zijn, getest en gedragen door voortschrijdend inzicht en onderzoek. Een groot nadeel is echter dat een sterk

gefragmenteerd beeld van de werkelijkheid ontstaat: een veelheid aan hypothesen maken nog niet een consistent doordacht verklarend model. Gevolg is dat het in de sociale wetenschappen veelal ontbreekt aan algemene en breed georiënteerde modellen, zoals gebruikelijk was rond het begin van de vorige eeuw. Met een herintroductie van een algemeen, verklarend, theoretisch 'Model van Motivatie', gecombineerd aan een serie, meer 'traditioneel' uitgevoerde onderzoeken, beoogt het proefschrift het beste van twee werelden te combineren.

In een inleidende beschouwing tot het proefschrift, wordt een stapsgewijze aanpak verdedigd die de opbouw van het onderzoeksbetoog verregaand bepaalt.

Begonnen wordt met een algemeen, zogeheten 'inductief afgeleid', verklarend theoretisch Model van Motivatie. Aannames die in het Model worden gemaakt worden vergeleken met de literatuur, zowel met bestaande theorieën als met uitkomsten van (veelal) 'traditioneel' empirisch onderzoek. Uit het Model worden een aantal cruciale hypothesen afgeleid en in vier afzonderlijke empirische studies onderzocht om de 'robuustheid' van het Model te toetsen. In Conclusies worden de meeste hypothesen bevestigd, waarna een aantal Implicaties worden besproken met betrekking tot het Model en een bijdrage aan hernieuwde kennis op het gebied van Motivatie.

Zo bestaat het proefschrift uit volgende onderdelen:

- Een beschrijving van het theoretische Model van Motivatie, in Hoofdstuk 3.
- Een 'inbedding' in uitkomsten van bestaande literatuur, in Hoofdstuk 4.
- Een empirische toetsing van cruciale hypothesen, afgeleid van het theoretische Model, met betrekking tot:
  - het Model van Motivatie, in het bijzonder van de belangrijkste elementen uit het Model, in Hoofdstuk 5,
  - het aansturen van Motivatie, en wel:
    - de Conditie waaronder Motivatie wordt aangestuurd, Hoofdstuk 6,
    - de Competenties daarvoor noodzakelijk, Hoofdstuk 7,
    - een Instrumentarium dat daarbij behulpzaam zou zijn, Hoofdstuk 8.
- Een Conclusie, Hoofdstuk 9, waarin de meeste hypothesen worden bevestigd.
- Een Samenvatting, in Hoofdstuk 10.
- Implicaties, in Hoofdstuk 11, die het fundament vormen voor de Epiloog, met een eerste antwoord op de basisvragen uit de Proloog die de aanleiding hebben gevormd tot het schrijven van dit proefschrift.

Onderstaand een beschrijving van deze onderdelen.

In een eerste uiteenzetting van het theoretische Model van Motivatie, afgeleid in een 'inductieve analyse', wordt Motivatie in Hoofdstuk 3 beschouwd als een stapsgewijze 'inner-dialogue' die zich afspeelt rond een doel dat men zich stelt. Het Proces zou bestaan uit een achttal stappen of fasen, in het Model van Motivatie aangeduid als 'Phases', die op hun beurt weer 24 onderdelen, of 'Stages' omvatten. Motivatie wordt geïnitieerd in een eerste 'Phase of Expectancies', een fase waarin het doel geleidelijk gestalte krijgt. De fase wordt gekenmerkt door een fantaseren over het doel, over inzet, over 'voors-en-tegens',

over kansen van slagen. In deze eerste fase, die bestaat uit een aantal Stages, wordt het doel en de daarvoor noodzakelijke investering geleidelijk gepreciseerd. De fase is dan ook cyclisch: het doel wordt aangescherpt, of juist vervaagd, waarna het soms zelfs kan vervluchtigen en verdwijnen. De meeste doelen blijven in het stadium van een Phase of Expectancies hangen, maar soms wordt de daad bij het woord gesteld en treedt een volgende, tweede fase aan in het Proces van Motivatie: een 'Phase of Effort'. In een Phase of Effort wordt waarneembaar gedrag getoond om het doel daadwerkelijk te bereiken. Het initiëren van deze fase brengt risico's met zich mee. Risico's die in een volgende, derde fase, een 'Phase of Internally Evoked Self-Assessment' worden geëvalueerd. Heeft de investering gerendeerd? Is de zaak succesvol verlopen, ten volle of ten dele, of is het zelfs uitgelopen op een falen? En wat zijn de subjectieve gevolgen in termen van ervaren satisfactie en frustratie? Deze fase, die bestaat uit twee Stages, is uitsluitend gericht op een persoonlijke evaluatie zonder inbreng van derden of externe factoren. Want die inbreng vindt plaats in een vierde fase: een 'Phase of Reality', waar de realiteit, de werkelijkheid, zich aandient. Het is de onverwachte input van derden, of van omstandigheden, die het verloop uit voorgaande fasen verstoort, ten goede of ten kwade. En hier treedt een nieuw concept in werking: 'Significance of the Goal', het belang, de significantie van het doel. Hoe belangrijker het doel, hoe groter de confrontatie met deze onvoorziene werkelijkheid die een goede procesgang in het bereiken van het doel interrumpeert. De werkelijkheid vormt een confrontatie, en hoe significanter het doel, hoe heftiger die confrontatie. Op confrontatie volgt impact: een vijfde fase, een 'Phase of Impact', is een directe reactie daarop. In een Phase of Impact wordt de mate van 'Discrepancy' bepaald. Hoe significanter het doel, en hoe harder de confrontatie met de werkelijkheid, hoe groter deze discrepantie. Maar ook: hoe significanter het doel, en hoe gunstiger de werkelijkheid, hoe geringer de confrontatie en hoe kleiner dan juist ook die discrepantie. Deze Phase of Impact is dus een 'reality-check' op de ernst van de situatie. En op die reality-check volgt een evaluatie van de nieuwe situatie: is de werkelijkheid ondersteunend of juist belemmerend in het bereiken van het doel? En is de stand van zaken, zoals aanvankelijk werd voorgesteld in de eerste fase, wel zo goed geweest: een herbeschouwing dus van een aanvankelijk voornemen. In deze zesde 'Phase of Externally Evoked Self-Assessment', die weer bestaat uit meerdere Stages, vinden geen aanpassingen plaats maar alleen evaluaties in het licht van de interfererende realiteit. Evaluaties die gepaard gaan in een zevende, eveneens uit meerdere Stages bestaande 'Phase of Anticipated Change', met een beslissing of voornemen tot het al dan niet aanpassen van parameters uit die eerste, initiële fasen van het Model. Aanschouwen van Impact, evalueren van repercussies en besluitvorming: drie fasen die volgen op een confrontatie met de realiteit. In die drie fasen, zo luidt de analyse, treedt een mechanisme in werking aangeduid als een 'Mechanism of Coping', kortweg: 'Coping'. Coping heeft als uitwerking, in het samenspel van de drie fasen, dat de confrontatie wordt verwerkt in relatie tot het doel dat aanvankelijk werd geformuleerd: is de realiteit ondersteunend aan het doel, dan wordt zij wat positiever, geprononceerder neergezet; vormt de realiteit een belemmering, dan wordt zij wat afgevlakt, neutraler voorgesteld. Het belang van het doel, de significantie, speelt hierbij een rol: hoe significanter het doel, hoe krachtiger het Mechanism of Coping, ten goede of ten kwade. We zetten, zo wordt verondersteld, de realiteit dus naar ons hand. En hoe effectiever we daarin zijn, hoe meer bescherming we bieden aan de integriteit, aan het intact houden van het aanvankelijk gestelde doel. In een

achtste, en laatste 'Phase of Dedication' maken we, wederom in meerdere Stages, de balans op. Niet zozeer van de realiteit, maar meer van de repercussies van de realiteit voor het aanvankelijk in de eerste fase geformuleerde doel. Om dan vervolgens, daadwerkelijk, de parameters in die eerste Phase of Expectancies aan te passen, na de confrontatie met de realiteit en de geleerde lessen daaruit. Met deze terugkeer en mogelijke bijstelling van die initiële parameters, zijn we 'terug-bij-af' en is het Model een cyclisch proces geworden.

In een 'inductief afgeleid', verklarend theoretisch Model, wordt Motivatie dus voorgesteld als een stapsgewijs, cyclisch proces dat gericht is op een doel en dat interferentie van buiten tracht bij te stellen, in positieve of negatieve zin, door mechanismen aangeduid als 'Mechanisms of Coping'.

In Hoofdstuk 4 wordt het Model van Motivatie in twee opzichten vergeleken met uitkomsten vanuit de literatuur. In een beschouwing van bijna honderd theorieën, blijkt het Model, in een visuele presentatie in afzonderlijke Stages, vrijwel al deze theorieën te omvatten en biedt daarmee een onverwacht, algemeen classificatiemodel als referentie voor deze bestaande theorieën. In een daaropvolgende beschouwing van uitkomsten van empirisch onderzoek uit de literatuur, blijken vrijwel alle resultaten congruent met het voorgestelde Model. Niettemin blijken daarnaast ook vermoedens van een sterk gefragmenteerd onderzoeksveld te worden bevestigd.

Vanuit een dergelijke 'inbedding' in de literatuur, worden in het proefschrift vervolgens een viertal onderzoeken uitgevoerd vanuit een 'traditionele', 'hypothetico-deductive approach', ter verdere verificatie van het Model van Motivatie.

In een eerste onderzoek, Hoofdstuk 5, wordt de 'robustheid' van het Model getoetst aan de hand van een aantal cruciale hypothesen die vooral betrekking hebben op de opbouw van het Model. Een tweetal fasen worden als essentieel gekenmerkt: het zijn de fasen waarin de balans wordt opgemaakt, zowel in het behalen van het geformuleerde doel in de derde fase van een Phase of Internally Evoked Self-Assessment, als in de confrontatie met een interfererende realiteit in de achtste fase van een Phase of Dedication. Aan de hand van een vragenlijst worden alle fasen uit het Model geoperationaliseerd. Een bevestiging wordt verkregen voor de veronderstelling dat beide fasen essentieel zijn in het Model, aan de hand van een aantal statistische analyses. Opmerkelijk is dat deze resultaten worden bevestigd ongeacht cultuur, in onderzoek dat is verricht in de VS, Zuid-Afrika en in Azië, Maleisië. Vanuit deze resultaten wordt tevens geconcludeerd dat beide fasen een goede afspiegeling, en dus ook een goede maatgever voor het meten van Motivatie zouden zijn.

Wat zijn nu de Conditie om Motivatie optimaal aan te sturen? In een tweede onderzoek, in Hoofdstuk 6, wordt het Model getoetst op een aantal hypothesen over Conditie die in een 'inductieve analyse' zijn afgeleid aan de hand van het Model. Een bevestiging van die hypothesen zou dan wederom bijdragen aan de 'robustheid' van het Model. Vier Conditie worden afgeleid:

- 'Perceived Significance of the Goal, or objective', de mate waarin het doel als als significant wordt ervaren.
- 'Perceived Significance of the Actor-Intervener', de mate waarin diegene die

aanstuurt als significant wordt ervaren.

- 'Perceived Support', de mate waarin ondersteuning wordt ervaren.
- 'Perceived (Mis)-Match in Mutual Perceptions', de mate waarin overeenstemming bestaat in wederzijdse percepties.

Uit het empirisch onderzoek blijkt een bevestiging te worden geboden voor de gestelde hypothesen.

Wat kun je vervolgens doen om deze Condities in gang te zetten en Motivatie daadwerkelijk aan te sturen? In een afleiding aan de hand van het theoretische Model van Motivatie blijkt in Hoofdstuk 7 dat slechts twee Condities beïnvloedbaar zouden zijn. De ene Conditie, 'Perceived Support', vraagt om zogeheten 'Attitudinal Competencies', competenties die vragen om een zekere 'mind-set', of attitude. De andere Conditie, 'Perceived (Mis)-Match in Mutual Perceptions', is met een serie 'Technical Competencies' te adresseren, competenties die meer gedragsmatig en 'actie-gericht' zijn. Attitudinal en Technical Competencies komen in vele soorten en maten. In de oorspronkelijke afleiding is sprake van maar liefst acht vormen van dergelijke Attitudinal en Technical Competencies, ieder met een eigen samenstelling of uitingsvorm, 'Modalities of Intervention' geheten, of 'Modalities in Management of Motivation'. In die acht uitingsvormen, of Modalities, waarin Motivatie aangestuurd kan worden, worden twee hoofdgroepen van ieder vier Attitudinal en Technical Competencies onderscheiden: een 'Extrinsic Modality in Management of Motivation' en een 'Intrinsic Modality in Management of Motivation'. Beide hebben specifieke eigen karakteristieken in het aansturen van Motivatie. In het proefschrift wordt van beide groepen, slechts één Modality beschouwd:

- Een Extrinsic Modality in Management of Motivation, met één Attitudinal Competency, aangeduid als: 'Dignity'; en vier Technical Competencies, aangeduid als: een 'Technical Competency of Providing Extrinsic Preconditions', een 'Technical Competency of Clarifying Extrinsic Outcomes', een 'Technical Competency of Providing Active Assistance', en een 'Technical Competency of Providing Active Feedback'.

Kenmerkend voor deze Extrinsic Modality is dat diegene die Motivatie aanstuurt 'Control', controle behoudt over het proces; een controle echter die ten koste gaat van 'Productivity', productiviteit.

- Een Intrinsic Modality in Management of Motivation, met maar liefst drie Attitudinal Competencies, aangeduid als: 'Respect', 'Dignity' en 'Trust'; en wederom vier Technical Competencies, die echter een andere uitingsvorm hebben, aangeduid als: een 'Technical Competency of Clarifying Intrinsic Preconditions', een 'Technical Competency of Clarifying Intrinsic Outcomes', een 'Technical Competency of Providing Passive Assistance', en een 'Technical Competency of Providing Passive Feedback'.

Kenmerkend voor deze aanpak, is dat diegene die Motivatie aanstuurt, niet of nauwelijks controle heeft over het proces, maar daarbij een (zeer) hoge mate van productiviteit behaalt.

In empirisch onderzoek worden de twee Modalities in Management of Motivation op hun effecten op Motivatie onderzocht. Een bevestiging wordt gevonden voor de

gemaakte assumpties, waarmee wederom ook een bevestiging wordt verkregen voor de 'robuustheid' van het Model waaruit deze Competencies zijn afgeleid.

In een vierde en laatste afleiding aan de hand van het Model van Motivatie, wordt in Hoofdstuk 8 een Instrumentarium geïntroduceerd dat ondersteuning zou bieden aan genoemde Competencies. Omwille van omvang is een keuze gemaakt voor uitsluitend een Instrumentarium ter ondersteuning van een Intrinsic Modality in Management of Motivation. Het Instrumentarium bestaat uit twee onderdelen:

- Een Training 'Management van Motivatie' gericht op ondersteuning van Intrinsic Attitudinal Competencies.
- Een Gestructureerd Interview, het 'Personal Motivation Interview', met een vast format gericht op ondersteuning van Intrinsic Technical Competencies.

In het empirisch onderzoek biedt het proefschrift een verkorte versie van uitkomsten van een drietal longitudinale pre-test post-test experimenten, met gebruik van controle groepen, beschreven in Mennes (2016, *in press*). Uitkomsten tonen een significante verbetering van Motivatie bij frequent gebruik van het Instrumentarium ten opzichte van controle groepen. Waar zowel de Training, alsook het Gestructureerde Interview ontwikkeld zijn op basis van het Model van Motivatie, bieden deze uitkomsten een verdere bevestiging van het Model.

In een Samenvatting en Conclusie van het proefschrift, Hoofdstuk 9 en 10, wordt gesteld dat een algemeen, verklarend theoretisch Model van Motivatie is gepresenteerd, dat 'inductief' is afgeleid, en waarvan aannames grotendeels bevestigd lijken te worden vanuit theoretische en empirische bevindingen uit de literatuur. Uit het Model zijn cruciale hypothesen afgeleid en in vier separate onderzoeken getoetst volgens een 'hypothetico-deductieve approach' om de 'robuustheid' van het Model te verifiëren. In een concluderende beschouwing wordt geconstateerd dat vrijwel alle hypothesen uit het empirisch onderzoek lijken te worden bevestigd.

Een dergelijke, eerste bevestiging van cruciale hypothesen uit het Model, geeft aanleiding tot het formuleren van een aantal Implicaties, Hoofdstuk 11, die mogelijk kunnen bijdragen aan een hernieuwde kennis op het gebied van Motivatie. In een beschouwing van het samenspel tussen significantie van het doel, de getoonde inzet in een Phase of Effort en de confrontatie met de realiteit, worden een aantal uitspraken gedaan over de werking van Mechanisms of Coping. En deze uitspraken, op hun beurt, geven aanleiding tot de introductie van het concept 'Collective Coping'. Mechanismen van Collective Coping manifesteren zich wanneer een groep met een gelijkgestemd doel van een gelijkgestemde significantie, geconfronteerd wordt met een interfererende realiteit. Het is een zichzelf versterkend mechanisme dat tot doel heeft om een gezamenlijk gedragen significant doel, 'gesynchroniseerd' te beschermen tegen ongewenste externe beïnvloeding. Verondersteld wordt dat Collective Coping twee verstrekkende gevolgen heeft: waar Coping meestal plaatsvindt in interactie en communicatie met anderen, richt Collective Coping zich op bevestiging van neutraliserende mechanismen, en niet op uitwisseling van een gezamenlijk gedragen significant doel of een gezamenlijk gedragen perceptie van een confronterende werkelijkheid. Collective Coping is een uiting, een gevolg en geen oorzaak. Collective Coping is symptoombestrijding en gaat voorbij aan

inhoud en oorzaak: aan behoud van een significant doel en neutraliseren van een confronterende werkelijkheid. Veelal is het publieke debat een uiting van Collective Coping. Wanneer deze veronderstelling juist is, dan is het publieke debat *niet* de juiste weg tot het oplossen van vraagstukken.

Vanuit de gedachte dat al het menselijk handelen voortkomt uit Motivatie, is de ambitie van dit proefschrift geweest om elementaire mechanismen daarvan bloot te leggen en met hernieuwde kennis bij te dragen aan tolerantie, rechtvaardigheid, welvaart, stabiliteit en wederzijds begrip.

Nooit eerder zijn we beter geïnformeerd geweest over de wereld waarin we leven. Maar waar het publieke debat, en een breed geventileerde verontwaardiging meestentijds uitingen zijn van Collective Coping, zullen zij niet bijdragen aan de oplossing van sociale onrust, onrechtvaardigheid, armoede, ellende. Het is in een traceren van een gezamenlijk gedragen significant doel, en in het preciseren van een gezamenlijk gepercipieerde pijnlijke werkelijkheid dat een oplossing wordt geboden voor de oorzaken van menselijk handelen. Betoogd wordt in de Epiloog van het proefschrift dat daartoe niet het publieke debat, maar een andere vorm van dialoog, vanuit een ander perspectief gevoerd zou moeten worden.

